

Московский Телеграфъ („Письма тетеньки“), Земство, Земскій Обзоръ. Журналъ для Всѣхъ та ин. Циле жыття свое Конисскій прысвятывъ ридному пысьменству, працюючи до останнихъ днйвъ, и середь дйачивъ украинського національного видрождення йому належить безперечно почесне мисце.

Литература: 1) Огоновскій—Исторія..., ч. III, 2) Біографіи въ львовськихъ часопсыяхъ „Свѣтъ“ (1881) и „Зоря“ (1893), 3) „А. Я. Конисскій“ (Кіевская Старина, 1901 р., кн. I,—некрологъ и бібліографычный покажчыкъ творивъ).

Сестра-жалибныця.

Оповидання ликаря.

Велыка сыла пидъ часъ литошной халеры нашого брата ликаря працювало по селахъ, а ще бильше потрудылыся оти сестры-мылосердни, сестры-жалибныци, якъ прозвавъ ихъ народъ. За те не мало ихъ и не вернулося зъ того „поля бытвы“ зъ недугомъ да зъ смертю.

Во-истыну кажу вамъ: бильшисть отыхъ сестеръ—святи души; та, на жаль, мало хто у насъ добре знае отсыхъ велыкыхъ трудовныць.

Ось послушайте про одну зъ нихъ; вона була у мене въ „летючци“.

„Летючкою“, щобъ вы знали, земство охрестыло ти санитарни выдилы, шо пидъ часъ халеры, перейиздылы зъ села на село. У „летючци“ бувъ ликарь, фершалъ, два санитары (найбильше зъ студентивъ) та дви сестры-жалибныци.

Вырядыло мене земство зъ моею „летючкою“ въ село Горове. Дали мени двохъ „сестеръ“,—обывди панського роду, але не обывди панської вдачи; одна такы добре прындылась и часомъ вытребенькувала, а проте—була людына добра и зъ освітою дивочои гимназіи. Скинчывшы гимназію, вона—не скажу, за шо—розцуралася зъ батькамы и пишла „на свій хлибъ“,—се-бъ то учыты чужыхъ дитей. Але небавомъ спостерегла, шо у неи бракуе педагогычного хысту, кынула педагогыю и пишла въ „Красный Крестъ“ сестроу-мылосердною... Млява якась вона була: було вона й цупко береться до работы, та работа не слухається ии, не йде.

Друга моя „сестра“ була що инше: ничымъ, було, николи не дасть вона знаты, що вона паненя, що вона гимназыстка-медалистка; работа у неї було горыть; а глянешъ на неї—таке воно сумырне, худорляве, крехке якесь, молоденьке та щыре. Уся ії душа, серце, думкы—наче на долони. Звалы ії Нина Грыгоровна Макивка. Справди була вона неначе та макивка! А вже—украинка, такъ и не сказаты!... психологія ії видбывалася на розмови: слова у неї російськы, а складня украинська; заразь знаты, по якому вона думае. Не скажу, яки умовы прывелы ії на трудну ныву сестры-жалибныци; знаю тилькы, що вона заразь писля гимназіи пишла въ „Красный Крестъ“. Певнійшъ за все, що се була потреба ії морального организму, хоча й те сказаты: внутришній мырь, духово-моральный побыть чоловика—се все одно, що невидоме дно морське: що тамъ діеться, не можна знаты; можна тилькы гадаты, спостерегаючы обставыны з-околу.

Отожъ на скількы спроможенъ бувъ я спостерегты Макивку, дакъ уся вона и всима своїмы сторонамы пидлягала и корылася самому лышень высокому, благородному порыванню--працюваты скрызъ и завжды на другыхъ, а не на себе. Я ни разу не спостеригъ за нею якого-будь дрибненького элементу, або порывання жыття эгоистычного: чы ихъ не було зроду, чы вона ихъ выкореныла, знивечыла—про те я не вистенъ, не скажу. Але не було у неї и жалю за чымъ-будь мынулымъ, ни нарикання на людей, ни страху, ни сумовання; не помитывъ и радощивъ; навить надіи на що-будь липше за-для себе я у неї не спостеригъ: вона нобы задоволена була своїмъ жыттямъ; сказавъ бы я—була вона уривноважена, дакъ сього слова мало на те, щобъ выразно вызначыты духово-моральне становыще Нины Грыгоровны. Бильшъ видповидно буде назваты ії людыною благою, або блаженною, яка не мае за собою гиркого мынулого, не дбае про власне прышле, а все живе сучасною хвылыною не для себе, а для людей.

Оттака вдача зробыла зъ Нины Грыгоровны зразокъ сестры-мылосердної. Мицне, нестеменне терпиння въ боротьби зъ недугомъ з'їєдналося, злылося у неї зъ нижнотою, зъ прыхыльностю до недужыхъ, зъ запопадлывымъ пеклуваннямъ про нихъ. Хочъ бы на якый заразлывый недугъ не занепала людына—Макивка йшла запомагаты до неї, не цуралася биля хорого ніякои работы: хочъ бы яка була гыдка-брыдка та работа, вона ії справыть. И пидъ таки годыны вона ставала якоюсь нобы иншою,—нобы пере-

роджувалася. Маленьке и нибы байдуже звичайно лыченько Нины Грыгоровны займалася, горило; очи саялы тымъ огнемъ, що не пече, а нижно гріе, пестыть; округъ чола у неї роспускавсая якыйсь чаривный нимбъ любви до недужого. Просто не людына вона тоди була, а втилений янголь,—янголь жыття, присланный Господомъ Богомъ боротыся зъ янголами смерты...

Одна вада була за Макивкою,—а безъ вады нема людей,—надто була вона неговирка, скупа якась на слова: що треба, спытае; видповисть, про що у неї спытаешъ, и квитъ—зайвого слова не промовыть.

Дакъ ото и „прылетила“ наша „летючка“ въ село Горове. День-другый—огледили мы село и сумижни хutory; я й кажу: не буде тутъ халеры, тутъ вона пожывы соби не добуде; село, правда, вельке,—тры сотни дворивъ,—але уси обставыны його вельмы добри,—таки добри, що якъ прыривняты Горове до иншыхъ силъ нашой губернии, дакъ се просто благодатный оазъ середъ пустели... Село стоить на горбовыни, на простори; грунтъ—суписокъ; вода въ трюхъ крыныцяхъ чыста, погожа—пышна вода. Дворы у людей вельки, чысти, садкивъ чымало, улыци шыроки, смитныкивъ нема, а—головна ричъ—и сами люде,—потомкы запорожчивъ, чепурни, охайни и зъ добрымы достаткамы; земли у нихъ доволи, а въ сьому и вся сыла. Мы булы въ Горовому саме въ Спасивку; се жъ у насъ на Украни велький пистъ: ни хто ничого скоромного и не лызне. Я обйшовъ уси хаты, пыльнувавъ заходыты въ обиды саме, або на вечерю—нигде не спостеригъ, щобъ люде сыдили на сухойжи: усюды добрый борщъ, засмаженный олею, инде зъ сухою рыбою, каша, а то кыякы; въ недилю—кысиль, або ламанци зъ свижимъ макомъ. Одно слово—йижа добра, колы бъ и скризъ такъ. Черезъ се и люде въ Горовому, хочъ и одемкувати трюхы, а проте весели, бадьори. Тилькы до насъ булы воны трюхы непрывитни; вже мы якъ гарненько та любенько горнулься до нихъ, а воны до насъ вовкомъ. Що скажешъ—усе зроблять; слухняни, та якійсь сувори, наче до ворога... „Обзорныкамы“ прозвалы насъ: намъ, кажуть, обзорныкивъ не треба—намъ и урядныкъ остогыдъ...

Просыдили мы у тому Горовому день зъ десять; бачу я, що намъ тутъ ничого робыты, налагодывся вже пысаты до земської управы, щобъ забралы насъ зъ Горового куды инде; ажъ прыбигае верховень, прывозыть до насъ прыказъ: заразь же „ле-

релетиты“ въ другой повить въ жывдывську хлиборобську колонію Кысилівку.

Гмъ!... жывдывська хлиборобська колонія!... чудно и смишно! Де чувано, де выдано у насъ на Украины жывдывь-хлиборобивь! Говорить же!... А Кысилівка „колонія евреевъ земледѣльцевъ,“ хоча на цилу колонію зъ усыхъ 125 родынъ ни въ одной нема хочъ бы тоби абы-якого плуга, чы рала, чы иншого хлиборобського знаряддя... нема тамъ ни одного жывда, щобъ умивъ пройты плугомъ по ныви... А проте—„хлиборобы“... „земледѣльцы“... Що жъ! мало хйба у насъ такого, що й не снылося мудрецамъ?... Бачывъ я по степовой Украины всяки колоніи; бачывъ по свитахъ усяки людськи жытла, але жъ того, що побачывъ у Кысилівци, и выобразыты соби не можна! Подумайте: въ цилому селі нема ни одного робочого чоловика—сами тилькы каликы; спорохнили старыкы, пидлиткы да жиноктво зъ дитворою. А де жъ робочи чоловикы?—Ба! де!... розлизыся по всій Украины: одни—хурманують; други—крамарують; трети по велькыхъ мистахъ ремесныкують; а въ Кысилівку навидуються въ ряды-годы... До хлиборобства у Кысилівци нихто зъ „землевладѣльцевъ“ не береться; земли свои воны наймають сусиднимъ хрестянамъ. И дывно и прыкро—тубольци-украинци прыдбалы землю кров'ю и стали наймытамы у зайдивь!...

Щожъ діяты! ажъ „и на Сичи мудрый немецъ картопельку садыть“...

— А хто жъ веде у Кысилівськихъ жывдывъ господарку?—спытавъ бы хто.

Боже-батьку! яка жъ тамъ у ихъ господарка!? Такого гольцемъ голого села я зроду-вику не бачывъ! Не скажу, не довидався: чы воно таке звыку, чы, може, й не такимъ було, да оголило. Ну, нехай бы воно було убоге, та не таке неохайне, брудне, смердюче!... Хаткы тамъ крывобоки, каряви, пооблуплювани; шыбки здебильша повыбывани; дворивъ нема; халупчыны навить не обворьовани, а стоять чысто обыходчасто, немовъ чабанськи курени въ степу. Замисць улыць—самисинькый смитныкъ зъ одного краю села до другого... Гыдота!...

„Прылетилы“ мы въ въ Кысилівку и першъ за все нигде намъ прытулытыся.

Знайшлы старосту—старого, кульгавого и сухого, наче тараня та, рабе Израйля.

— Дайте намъ кватыру,—кажу до його.

— А де жъ ии взятъ? я бѣ васъ до себе, дакъ у мене двое хорыхъ лежать.

— Може комора у кого йе?... мы бѣ у комори: теперъ тепло.

— Ще й якъ тепло! Але коморы у насъ ни въ кого нема... на що намъ коморы, колы ховать ничего.

— Ну въ клуню, чы шо...

— Ай вай! бодай бы васъ Богъ любывъ!... Яки у насъ клуни? на що воны намъ?

— Що жъ його дѣяты?

— Не скажу,—видповивъ Израиль.

— Вже жъ и проты сонця на такій специ не смалытыся намъ...

— Якъ то можна смалытыся!... такимъ панамъ не можна смалытыся.

— Може катрягу, або наметъ який знайдете?

— Нема.

— Трывайте!—догадався одынь зъ моихъ санитаривъ,—бездитни люде у васъ йе?

— Якъ то—бездитни?... Святый Егова не покаравъ зъ насъ никого неплодіемъ... Була стара вдова... сынъ у неи десь за слюсаря у якійсь экономіи... вдова позавчора вмерла... хату забылы... хиба туды?

— Гараздъ! веды насъ туды.

Израиль заразъ назадъ.

— Ай вай!... туды такимъ панамъ не можна—тамъ брудъ... въ таку халупу...

— Байдуже... веды!

Халупа та стояла на самому краю села, добрыхъ гонивъ двое видъ другихъ хать. Отъ мы тутъ и примостылыся. Було такъ якъ о-пивдни. „Летючка“ моя першымъ диломъ кинулася дезинфектуваты нашу кватыру, а я тымъ часомъ, взявшы Нину Грыгоровну, пишовъ по селу зъ старостою, щобъ обійты усихъ недужыхъ...

Щобъ не збрехаты вамъ, такъ скажу: ледве чы було на все село двадцять хатынъ безъ недужыхъ. Не можна сказаты, щобъ тутъ вельмы лютувала халера; але ще меншъ можна було вызначыты соби, на який недугъ нема хорыхъ въ Кысиливци!... На ди-

тяхъ ризачка, виспа -- навить на чорну виспу булы хори й мижъ dorosлыхъ; найбільшъ хорыхъ було на голодный тифъ...

— Ну,—кажу я до Нины Грыгоровны,—погулялы мы трохи не два тыжни въ Горовому безъ дила, за те Кысилівка надолужыть! Тутъ йе, коло чого рукъ доложыты.

— Дійсне,—промовыла вона,—надъ селомъ, здається, тилькы й вытае, що сама смерть... Але будемо боротъся.

У-вечери, якъ зайшло сонце, силы мы пидъ хатою чай пыты. Я расповивъ своимъ товаришамъ, що мы зъ Макивкою бачылы, що чулы, обходячы Кысилівку, а тоди почалы радътыся, якъ и що распочаты вранци. Нина Грыгоровна майже ничего не говорила, мовчкы сыдила та слухала нашу пораду. За те ии тварь, ии очи говорылы мени вельмы багацько. И умру—не забуду я ии твари, ии очей, якымы вони булы въ той вечерь. Вони такъ и промовлялы, що душа Нины Грыгоровны загарлыво жадае швыдче помогты, або хочъ помагаты недужымъ Кысилівцямъ. Выпившы шкляночку чаю, вона встала и почала ходыты биля насъ, ходыла нервово, тривожно... Мы вси пишлы спаты—кто въ хату, кто въ сины, хто на горыще—а вона все ходыла, все щось думала, тяжке щось думала... Потимъ—глянувъ я зъ викна—вона стала навколишкы лыцемъ на схидъ сонця. Мени добре було выдко усе ии лыце,—ничъ була ясна, мисячна, хочъ голкы збирай. Я бачывъ, яке моральне стражданна обгорнуло усю ии... Я почувъ, що въ мене болыть за неи сердце... Не буду вамъ расповидаты уси подробыци, якъ мы ратувалы Кысилівку,—скажу тилькы отъ шо. Другого дня ще сонце спало, якъ вставъ я. Хватаюся швыдче выпыты шклянку чаю да йты по хатахъ. До слова скажу вамъ мою ликарську пораду: николы, тымъ паче пидъ пошестъ, не треба выходыты ни на яку роботу на-тще... Дывлюся: фершалъ чай налывае:—Никому,—каже. Звычайно, се въ насъ робылы сестры, звисно—жиноче дило; такъ же Нина Грыгоровна, мабутъ, и не лягала спаты; ледве заднило—рушыла до недужыхъ.

— А друга сестра?—пытаю у фершала.

— Занедужала,—каже,—лежыть у хыжи, стогне.

— Отъ тоби й на!—думаю соби,—саме до гаплыкывъ!...—Швыдче до неи.

— Що зъ вами?

— Усе,—каже,—у мене болыть, уси кисткы нхють, не здужаю й рукою повесты. Усе тило болыть.—Огледивъ я ии. Ничого такого не спостерегаю, а вона на всю хыжу стогне да очи пидъ лоба запускае. Ставъ я радыты ий сього, да того.

— Да не залежуйтесь,—кажу,—може, переходыте недугъ.

А вона мени на те:

— Душа моя чуе, що я вже не встану. Не хочу я тутъ вмираты; тутъ мене никому буде й поховаты по-хрыстьянськы; не хочу я середъ жыдивъ лежаты... Кажить, щобъ швыдче мени пидвидку постачылы, пойиду до-дому...

Я почавъ змагаться, вмовляты ии; казавъ, що безпечнйше не йиздыты. Куды вамъ—и слухаты не хоче!... Годынъ за дви прывелы ий пидвидчыну. Тоди одынъ зъ моихъ санитаривъ, студентъ, до мене:

— Сестру,—каже,—саму небезпечно пустыты: людына недужа, а до миста свить не близькый... Я проведу ии.

— Бога побййтеся, панычу!—кажу я,—хиба не бачыте, що зъ людмы дйеться! Тутъ колы бъ насъ було двичи бильше, то й тоди бъ на всихъ дила; а вы зразу такъ знесылюете насъ! Сестра зовсимъ безпечно дойиде, а ще безпечнйше буде, якъ не йиздытыме.

Винъ якъ почавъ просторикуваты,—бачу я, що його въ п'яткы коле та робота, та боротьба зъ смертю, що стояла передъ очыма у насъ. Розсердився я и кажу до його.

— Йидьте соби, та тилькы зауважте отъ на що: прыгадайте соби, що мы теперь зъ вамы на вйни и вы не санитаръ, а офицеръ,—ну, хочъ капытанъ,—командуете ротою, чы що; бачыте, що якый-будъ вашъ салдатыкъ, почувшы гуркить гармать, побачывшы дымъ, кровъ, трупы, перенявся такымы жахамы, такъ переполошывся, що саме тоди, якъ скомандувалы на прыступъ въ штыкы,—винъ наливо кругомъ, да навтикача... Що бъ вы йому сказалы на те? По вйськовымъ статутамъ вы мусилы бъ його застрилыты?...

— И застрилывъ бы...

— Бачте! А самы теперь чыныте гиршъ за того салдата...

Образывся мй санитаръ.

— Я,—каже,—не втикаю, а звычайна ввичлывистъ и обовязокъ гуманной людыны прымушуе мене провесты недужу женщины...

-- Гараздъ, гараздъ!--перебывъ я його.—Йидьте!...

Пойихалы вони, а мы зосталысь вчотырьохъ. Сякъ да такъ за мисяць поратувалы мы нещасну Кысилівку. Оттоди то, найпаче за першый тыждень нашой праці, и запевнывся я, яка незвычайно гуманна, дійсне свята душа—ота Маківка! Де було найбільшъ небезпечно, щобъ и соби не дистаты заразы, туды саме и йшла; йшла туды, куды навить я, людына на що вже обметана, вельмы неохоче було йду... А вона-- про все ій байдуже—йде та ще якъ иде!... Иде зъ запаломъ, зъ нестеменною хоробростю. Вона йшла повна самосвідомосты и правды въ свой праці и боротьби; грудины, якъ кажуть, стояла вона за кожного хорого.

А яки жъ страшени траплялыся намъ хори! У иншого тило зъ кистокъ пообвалювалося, шкура пообвысала; инше було таке выснажене, що дійсне зъ витру валыться!... Не дыво: злыдни, крый Боже, яки! А до того и покирлывистъ жыдивъ тымъ злыднямъ и вмилисть жыты килька день безъ хлиба, самую картоплю да цыбулю. Була така биднота, що по мисяцю борошна въ вичи не бачыла...

— Де вже имъ до борошна!—казавъ мени про одну сим'ю староста.—Воны бъ и обметыци булы радисеньки, колы бъ вона була.

Отъ середъ якого лыха працювалы мы! Не вмю я вамъ росповисты, яка густа, ажъ темна, хмара грызоты и роспуку обгортала мою вельку жалибныцю, колы уси наши заходы показувалыся неспроможнымы побороты смертъ! Колы хто вмиравъ, Нина Грыгоровна такъ дывылася на його, наче благала простыты ій, наче вона спрычынылася його смерты. За те жъ и не сказаты, якъ вона раювала-радила, колы хорый выдужувавъ!...

Дывлячысь на іи працю, я очамъ своимъ не йму було виры, якъ іи организмъ выносыть таку сылу праці; де у неї та снага беретъся! Я було обійду килька хатъ зъ недужымы и такъ обважнію, що якъ ляжу, такъ не спроможуся й ногою дрыгнуты, а вона хочъ скількы працуюе коло недужого, а скинчыть зъ нымъ—заразъ до другога... и не спостережешъ було за нею утомы!... Хочъ якъ було прыдывляешся, ни одною рисою не покаже вона, що ій тяжко; бачышъ було передъ себе дывну-предывну людыну: иншой думкы нема у неї, опричь думкы про голодныхъ Кысилівськихъ жыдивъ. Певна ричъ, що ти думкы проганялы утому, бадьорылы Нину Грыгоровну и надавалы ій снагы на трудовныцтво. Але жъ пидъ кинецъ третього тыжня іи не пизнаты було: чысто

перепалася; лыченько зблидло, стало прозорымъ, ажъ свитытсья. Я почавъ благаты ии, щобъ спочыла вона.

— Побережить,—кажу,—себе, не переводьте марно свого жыття.

— Ни,—видповила вона спокійно,—такою працею не переведете жыття. Переводыть його що инше, отъ хочъ бы обманене честолюбство, розбыти надїи, незадоволени бажання эгоистычни, коханя безнадійне,—нема у мене сього ничего...

— Добре,—кажу я,—але жъ теперъ у Кысилівци недужыхъ не багацько; пошести, очевыдно, вгамувалсья. У „летюцци“ и безъ васъ людей доволи. Спочыньте!

— Нехай,—каже,—якъ пойидемо звидсиль, оттоди й спочыну.

Бачу я, що не мени ии умовыты, и замовкъ. Небавомъ прыйшовъ прыказъ до мене, щобъ я „летючку“ распустывъ, а самъ, взявшы фершала, об'їхавъ околицю навкругы верстовъ за 20 и тоди вертавъ до миста. Такъ я й зробывъ. „Летючка“ моя пойихала, а Нина Грыгоровна й не думае.

— А вы жъ,—пытаю у неи,—колы й куды?

— Мени,—каже,—ще не можна; я повинна лышытсья въ Кысилівци, докы не пидведуться на ноги оти четверо, що одужують зъ тифу... Опрычъ того,—каже,—у одніей ще треба килька день ма-сажъ робыты.

Годи було мени тутъ змагатыся. Умовылсья мы зъ нею на тому, що вона перебуде у Кысилівци, докы я вертатыму зъ об'їзду—тыждень, чы що, а тоди й пойиде вона зо мною.

Гараздъ!

Попрощався я зъ нею, наче батько зъ найдорожчою йому за все на свити дочкою-одынычкою, и пойихавъ.

Йизжу соби, а Нина Грыгоровна не йде въ мене зъ головы; все про неи думаю, якъ то вона тамъ одна, моя свята трудовныця велька?

Думаю—ще день, багацько два, об'їиздъ мій скинчытсья, заберу ии, да прывизшы до миста, выпрохаю у земства таку ии за-помогу, щобъ стало ий зъ чого цилу зиму жыты; не дамъ ий працюваты, а прытьмомъ вымагатыму, щобъ пидкрепыла свое здоров'я. Я бувъ певень, що земство послухаеться мене. Да не прыйшла тилькы тоди до мене въ голову отъ яка проста думка: чы прыйме ту запомогу Нина Грыгоровна? Якъ теперъ думаю, дакъ не взяла бъ вона,—вона була занадто гордовыта. Сказала бъ: зъ якои речы?... А колы бъ я, чы хто иншый, и примусылы ии взяты,

такъ не спожыла бѣ вона на себе йедыной копійкы, а повернула бѣ на вбогыхъ, на недужыхъ, неспромижныхъ працюваты черезъ недугъ, або черезъ старисть; одно слово, повернула бѣ на тыхъ, що страждуть мовчки.

* *
*

На третю ничь наснывся мени такой чудный сонъ: бачыться, що я на весилли у Макивки, за батька нибы; та, щобъ вы соби думалы?—вытынаю метельци!... Чоловикъ я безъ всяыхъ забобонивъ; ни въ сны, ни въ вищування не йму виры, а той сонъ таке на мене зробивъ вражиння, що й не знаю: разомъ винъ мене и прыголомшывъ, и збентежывъ; не спроможенъ я дали йихаты по околыци; такъ мене потягло до Нины Грыгоровны, що я заразъ же на коней и гайда въ Кысилівку.

Старостына хата, здається, четверта зъ прыйизду, а до Нины Грыгоровны треба черезъ усе село перейхаты. Отже не стало у мене терпиння, прывернувъ я швидче до старостынои хаты.

— Gut Morgen, рабе Израиль! Що у васъ, якъ?

— Слава Егови—усе гараздъ.

— А сестра-жалибныця тутъ?

— Тутъ, коней не брали.

— Якъ же вона?

— А хйба я знаю?... Учора не бачывъ ихъ нигде; не выходылы.

— А позавчора бачывъ?

— И позавчора не бачывъ.

— И ты не навидувався до неи?

— А чого бѣ я навидувався?

— Може, йй що треба?

— Колы бѣ треба було, то бѣ позвалы.

— Поганяй!—скрыкнувъ я якось несамовыто, наче що въ саме сердце мене кольнуло.

Прыйихалы до тйей хаты—синешни двери зачынени. Думаю:—може ще спытъ; натомылася бидолашна, такъ теперъ досыпае свое. Не буду жъ рыпаться, а подывлюся у викно.

Якъ глянувъ, такъ и не стямывся... затремтивъ увесь, захытався, такъ на прызбу и прысивъ, наче хто мене по жыхкахъ косою пидтявъ...

Фершалъ до мене, а я тремчу, да нимо на його дывлюся. Винъ догадався; зырнувъ и соби у викно, да тоди прожогомъ въ

двери... Я зибравъ уси сылы, да за нымъ... Входымо въ хату.. Нина Грыгоровна посередъ хаты лежить. Я до неи... не дыше... и похолола вже... Знаты було, що преставылася въ ночи, певне; може, въ ту саму году, якъ наснылася мени... Ну, що було дали?... Та що жъ дали?... Поховалы... Жыды оплакувалы... Усе село збиглося... Ставъ я роспытуваты. Уси въ одынъ голось:—позавчора була въ недужыхъ, помагала, радыла, де-кому й гроши давала... а зъ обида вже ни хто и не бачывъ, ни хто не помитывъ, щобъ и выходыла зъ своеи хаты.

— И никому не прыйшло на думку провидаты и?... А вона жъ васъ усихъ провидувала!—мовывъ я до жыдивъ.—И ни хто зъ васъ не подумавъ довидатысь, чы не занедужала ваша добродійка, знемигысь коло васъ? Чы не треба и чого?

Уси мовчалы, тилькы Израиль, староста, промовывъ:

— Байдуже! Думалы, колы и чого треба буде, такъ поклыче...

Зъ усього очевыдно було для мене, що Нина Грыгоровна померла зъ халеры; очевыдно, що выснаженный организмъ не спромигся боротыся, и халера раптомъ звалыла ии зъ нигъ... Ни-кому було ратуваты, навить воды податы. Такъ самитною, безъ жадной людської запомогы полягла велька, свята трудовныця!...

То була въ Кысиливци остання жертва халеры. Тяжка жертва! А хто знае про неи? Кто повидавъ хочъ бы йедыне слово про сей зразокъ високои любовы до брата?...

И що жъ вона соби заробыла за таке высоке трудовныцтво? Тилькы й того, що отсе мы пом'янемо ии отуть „не злымъ, ты-хымъ словомъ“, та скажемо, що дійсне „бильше сея любви ни-кто же имать“...

1892 р.

